

חשיבות הדיפלומטיה הצבאית בעת משבר

דניאל אלבו¹

הדיפלומטיה הצבאית היא חלק חשוב במאמציו של צה"ל, הן בעת לחימה והן בהתרחש אסון שאיננו ביטחוני. היכולת לתקשר עם צבאות זרים, להסביר להם את האתגרים שבפניהם אנו ניצבים ולבקש מהם סיוע, יכולה להיות קריטית. טענה זו מנומקת במאמר זה באמצעות דוגמאות מתולדות צה"ל שבהן השימוש בדיפלומטיה צבאית הניב תועלת משמעותית בצה"ל, ממלחמת יום הכיפורים ועד שריפות הענק שפקדו את ישראל במאי 2019. הדיפלומטיה הצבאית מצריכה השקעה מתמדת ורצינית כבר בשגרה, כדי להגביר את תרומתה לדיפלומטיה המדינית הכוללת ולהיות כלי מוביל שלה, להעשיר את בניין הכוח ואת הפעלתו, ולהבטיח תמיכה בין-לאומית בעת הצורך.

מבוא

מעבר למשימתו להגן על המדינה ולשמור על גבולותיה, לצבא הישראלי תפקיד מעניין וייחודי נוסף – הבנייה, התכנון, השימוש והמיצוי של הדיפלומטיה הצבאית, תפקיד שייתכן ודבק בו בשל הגדרתו כצבא העם, שחיוניותו במדינות אחרות פחות בהרבה. צה"ל מהווה את אחת מהזרועות המרכזיות של המדינה בכל הקשור לקשרי החוץ ולשיח עם העולם ממש מימיה הראשונים של הדיפלומטיה המדינית כולה.² המושג "דיפלומטיה צבאית" נבדל מהמושג "דיפלומטיה מדינית" בעיקר משום שהראשונה מתארת קשר בין צבאות ממדינות שונות, כשהמטרה היא לקיים תיאום מגנתי, הרתעתי והתקפי של כוחות מזוינים משתי מדינות עצמאיות או יותר. בדיפלומטיה השנייה, המדינית, יש רבדים רבים נוספים, שמרכיבים את הבסיס לקיומה – יחסי ציבור, כוחות פוליטיים, אלמנטים כלכליים ואינטרסים לאומיים שונים, עמוקים ומגוונים יותר מאשר הפרקטיקה הצבאית הצרה יחסית.

¹ רב סרן דניאל אלבו הוא המדריך הראשי של בית הספר לרפואה צבאית.

² Yegar, Moshe (2010), "Moshe Sharett and the Origins of Israel's Diplomacy," *Israel Studies* 15(3), 1-26. <http://link.galegroup.com/apps/doc/A14374449/BIC?u=bengurion&sid=BIC&xid=d8755a11>.

הדיפלומטיה הצבאית, אפוא, נשענת על הדיפלומטיה המדינית, מהווה חלק אחד מתוך החלקים הרבים בה, ולמעשה, היא כלי שרת בידי הדיפלומטיה המדינית. קיומה ואופיה של הדיפלומטיה הצבאית טעון אישור מדיני, בעוד שהדיפלומטיה המדינית היא כלי עצמאי, מוגבל פחות ומגוון יותר במטרותיו ובאופן קיומו.

במקרה של הצבא הישראלי, הדיפלומטיה הצבאית מהותה הידוק היחסים בין צה"ל לצבאות אחרים. תהליך זה לוקח זמן ודורש השקעה מתמדת, בכדי שניתן יהיה להסתמך עליו בעת הצורך. מדובר במיומנות המחייבת את העוסקים בה לגלות מידה רבה של רגישות, ולהציג יכולת לבצע מלאכה מורכבת. מלאכה זו חייבת להיות מנוהלת בידיים רציניות ואחריות בעת שגרה, על מנת להביא את ההישגים הנדרשים בעת משבר או אסון.³

במחקרים שונים שנעשו ברחבי העולם, הובהרה החשיבות המיוחדת של הדיפלומטיה הצבאית כדי לאפשר את הדיפלומטיה המדינית, ונוסף על כך הודגשה חיוניות הדיפלומטיה על כלל גווניה, כדרך שמאפשרת העברת מסרים חשובים באופן בלעדי ובלתי ניתן להחלפה.⁴ הזמינות של המשרתים בצבא להיות "מוקפצים" ולהתייצב ביחידותיהם במהירות, לצד המקצועיות והמסירות הגבוהות, הופכים את הצבא לכלי שעיסוקו בדיפלומטיה הוא מתבקש, חשוב ומשמעותי בהתרחש אסון או משבר על הארץ, בעיקר כשלכך לא קדם מידע מְטרים.

הדיפלומטים הצבאיים מעורבים בטווח רחב של פעולות הגנה, שמתקיימות בתיאום עם מקבלי ההחלטות ועם קובעי המדיניות הלאומיים.⁵ זהו תפקיד מוכר, חשוב ומשמעותי, אשר על ביצועו האיכותי מופקדים מפקדים וחיילים רבים בצבא, חלקם בישראל וחלקם מחוצה לה, בחטיבת קשרי החוץ, בדובר צה"ל, בשגרירויות הפזורות בעולם באמצעות הנספחים הצבאיים ועוד. נחיצות הדיפלומטיה הצבאית בעת שגרה כה ברורה, עד כי בארצות הברית, למשל, מייחסים ללובשי המדים העוסקים בתחום את תפקיד "העין והאוזן הלאומית בחוץ לארץ".⁶

הודות לשימוש מושכל ורציף בדיפלומטיה הצבאית, יכול הצבא לפעול ליצירת שפה משותפת עם גורמי חוץ ועם צבאות זרים, לקדם דרישות ובקשות צבאיות, למנף שיתוף פעולה, לחזק לגיטימציה, להרחיב את חופש התפקוד המבצעי ועוד משימות נוספות – הכול בכדי לשמור על הרגיעה, לחזק את ההרתעה ולאפשר לצבא לעמוד במשימתו המרכזית ברוב המוחלט של הזמן – הגנת המדינה בהיעדר מלחמה

³ Babcock, Sandy (2005), "A framework for integrating civil-military responses to conflict: Network enabled operations in support of defence, diplomacy and development", *Cornwallis X: Analysis for New and Emerging Societal Conflicts* 10, 92-107.

⁴ Yang, Aimee, Anna Klyueva & Maureen Taylor (2012), "Beyond a dyadic approach to public diplomacy: Understanding relationships in multipolar world." *Public Relations Review* 38(5), 652-664. doi:10.1016/j.pubrev.2012.07.005

⁵ Shea, Timothy C. (2005), "Transforming Military Diplomacy". *JFQ* 38, 49-52

⁶ Swistek, Göran (2012), "The Nexus Between Public Diplomacy and Military Diplomacy in Foreign Affairs and Defense Policy". *Connections* 11(2), 79-86. doi:http://dx.doi.org/10.11610/Connections.11.2.06

כוללת או מצב חירום לאומי.

כל ארגון, גוף, חברה או מדינה, עוסקים באופן ההתמודדות הצפוי בעת חירום ומשבר, מתוך הבנה שכדי להיות מוכנים למצב זה, צריכים להתכונן אליו בשגרה. משבר יכול להיות מוסבר באופנים רבים, כאשר ההגדרה הרווחת והפשוטה ביותר, מתארת את זה כתקופת חירום, שבה העיסוק בהישרדות ובתפקוד הבסיסי הוא המרכזי, ולא ההשקעה בפיתוח, בקידום, ברווחיות ובשגשוג. הדבר נכון בחברה למטרת רווח, בארגון מתנדבים, בגוף לאומי ובמדינות בכלל. בישראל, למשל, זה עשוי לקרות בעת התרחשות של מבצע צבאי, של מלחמה כוללת או נקודתית, של אסון טבע, של אירוע חברתי קיצוני (רצח ראש ממשלה, לדוגמה) או של כל התרחשות אחרת שתניע את אמות הסיפים של החברה.

היעדים של הדיפלומטיה הצבאית נגזרים, כמו בכל גוף צבאי, מיעדיו של הצבא שאותו הם משרתים. תפקידו של צה"ל הוא לנצח במלחמה, ועליו לעשות ככול הנדרש מבלי לחסוך במשאבים ובאמצעים כדי להבטיח זאת ביעילות הגדולה ביותר ובאפקטיביות הנדרשת. נראה, אפוא, שכדי לעמוד בדרישה המובנית הזו, על הצבא למצות גם את כישורי הדיפלומטיה הצבאית לצורך השגת משאבים וסיוע בכל התחומים – רפואה, לוגיסטיקה, אחזקה, כוח אדם ועוד – הכול כדי להתמודד עם מציאות חריפה ומסוכנת בצורה הטובה ביותר האפשרית.

בהמשך לאמור, יש להתור לנצל קשרי חוץ צבאיים בעת משבר, גם ככוח נוסף לחיזוק יחסי החוץ בכלל, וגם כדי להביא לקבלת סיוע, תגבורת ותמיכה ממדינות אחרות בהיבטים מדיניים, שאינם צבאיים מובהקים, כמו סיוע בשיקום מבנים אזרחיים והשגת תרומות לארגונים אזרחיים ולאזרחים עצמם.⁷

במאמר זה ארצה למקד את אלומת האור על תפקידי הדיפלומטיה הצבאית בלחימה, בעת משבר קיצוני או בהתרחש אסון משמעותי. מאז 1973 לא נבחנה ישראל במלחמה או במצב חירום אחר שיצר סיכון של ממש לקיומה, אך האם בשל כך נכון לזנוח את הנושא ולא לעסוק במוכנות הצבא למלחמה? האם הפסקנו את הגיוס של הלוחמים לחטיבות השריון רק משום שהכול מניחים שכמויות הטנקים שנדרשו במלחמת יום הכיפורים לא יידרשו עוד בהיקפים ההם בלחימה הבאה?⁸ האם חדלנו מלהצניח לוחמים ממטוסים במהלך הכשרתם על אף שדרך פעולה זו כבר מזמן נמצאה כפחות פרקטית משימוש במסוקים?⁹ האם חדלנו מלחנך את הפרמדיקים כיצד לנהל פצוע רב מערכתי מורכב לאורך שעות מבלי להתחיל פינוי לבית החולים, על אף שכיום ידוע שניהול פצוע בצורה כזו בשטח לרוב תביא

⁷ Willard, James E. (2006), *Military Diplomacy: An Essential Tool of Foreign Policy at the Theater Strategic Level*, United States Army: Fort Leavenworth.

⁸ Ramsey, Syed (2016), *Tools of War: History of Weapons in Modern Times*. VIJ Books (India) PVT Ltd.

⁹ Tanase, Mircea (2018), "Do We Still Need Paratroopers?" *Gandirea Militara Romaneasca* 1/2.

למותו:¹⁰ התשובה לכל השאלות הללו היא "לא". והנימוק ל"לא" הנחרץ הזה, הוא שייתכנו סיטואציות קיצוניות, הגם שהן פחות שכיחות או סבירות, שבהן הידע והיכולות המתוארים לעיל אכן יידרשו.

במידה זוהי, אם לא יותר, תיתכן סיטואציה קיצונית של משבר או של מלחמה, שעל מנת להתמודד עימה כנדרש ולמטב את יכולות ההתמודדות של הצבא ושל המדינה, יידרש צבאה של מדינת ישראל למצות את ערוצי הדיפלומטיה הצבאית. במאמר זה יוסבר מהי הדיפלומטיה הצבאית בעת משבר, אסון או מצב קיצון לאומי, ויפורטו דוגמאות אחדות המתארות את תפקיד הדיפלומטיה הצבאית במהלך אסונות ומשברים שחווה המדינה.

בית שנהרס בהר הזיתים ברעידת אדמה ב-11.7.1927 (צילום: אמריקן קולוני)¹¹

רקע על אסונות ועל משברים בישראל וכיוון כללי לעתיד

סטחה הגאוגרפי של מדינת ישראל חווה בעבר, עוד בטרם הוגדרה בו מדינת היהודים, אסונות ומשברים קיצוניים, שמומחים סבורים שצפויים לחזור על עצמם בעתיד הנראה לעין. כך למשל, באחד בינואר 1837 התרחשה רעידת אדמה, שבה המוקד העיקרי היה בצפת ובטבריה, מאורע שלפי ההערכות, הביא למותם של מעל

¹⁰ Taher, A. Khaled et.al. (2018), "LO11: Improving patient access, care and transportation by paramedics (IMPACT): a novel curriculum toward redefining paramedic services in Ontario", *Canadian Journal of Emergency Medicine* 20.

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/1927_Jericho_earthquake#/media/File:1927_Earthquake_OliveMount.jpg

5,000 בני אדם ולרבות שנתרו מחוסרי דיור.¹² המרחב הגאוגרפי של מדינת ישראל המודרנית ידע אף הוא רעידת אדמה שהתרחשה ב־11.07.1927, שגם בה התוצאות היו הרסניות: מאות נהרגו, אלפים נפצעו ורבות נותרו ללא קורת גג.

בשנים האחרונות העיסוק בנושא המוכנות לרעידת אדמה בישראל ובתוצאות הצפויות שלה הוא רב, ומבוצע בידי גורמים מדיניים רבים, ובהם מבקר המדינה, שמציין בדו"ח שפרסם כי יש להיערך ל־7,000 חללים, 8,600 פצועים קשה, 37,000 פצועים קל, 9,500 לכודים בהריסות בניינים ו־170,000 חסרי קורת גג. כמויות אלה מוגדרות באופן מפורש על ידי המבקר, משום שהתרחשותה של רעידת אדמה חזקה, על כל השלכותיה הקשות, היא כמעט ודאית.¹³ דו"ח זה של המבקר מציג תמונה מצב עגומה, שתאלץ את מדינת ישראל לעשות כל שביכולתה כדי להתמודד בצורה הטובה ביותר עם האתגרים הנלווים למצב חריג זה.

מבחינת תרחישי המלחמה הצפויים בעתיד, מסתמנת מציאות מורכבת במיוחד לאזרחי מדינת ישראל. מפקד פיקוד העורף, האלוף תמיר ידעי, אמר בכנס משרד הפנים שנערך באשקלון בנובמבר 2018: "באירועים הבאים כבר לא יהיה מצב שבו נלחמים בצפון או בעזה ובתל אביב ישתו קפה, זו נחלת העבר",¹⁴ באמירותיו אלה מייחס האלוף חשיבות ניכרת ועולה ליכולות הירי תלול המסלול (רקטות ואף טילים) של החזבאללה בצפון.

מדינת ישראל, הממוקמת במקום ה־101 בעולם מבחינת גודל האוכלוסייה, ובכך מהווה 0.11 אחוז מכלל התושבים בכדור הארץ,¹⁵ מוגבלת מאוד בעצמאותה בעת משבר ממושך, ולכן זקוקה לדיפלומטיה צבאית פעילה כל העת, ובעיקר בעת משבר, על מנת לאפשר למערכות צה"ל לעמוד ביעדי הדרג המדיני כנגד אויביה או כנגד איתני הטבע.

ישראל עשויה להזדקק לסיוע בכוח אדם, בדמות חיילים לוחמים, סגלי רפואה, גורמי לוגיסטיקה, בנייה ותכנון, וכן אנשי מקצוע בתחומים רבים נוספים בזמן קצר ובכמות גדולה. אין חולק שמשימה מסוג זה, דווקא בעת משבר קיצוני במיוחד, מחייבת הסתמכות על צבאות סמוכים, אשר גובלים בישראל, או שנמצאים במרחק קטן מגבולותיה. רתימת צבאות אלה בזמן משבר אפשרית רק אם יבוצע חיבור יציב המבוסס על הפריה הדדית ועל שיתוף פעולה בעת שגרה. כיום, במהלכים גלויים

¹² ענבר, משה (2008), "אסונות טבע בישראל – האם צפויה החמרה?" בתוך, ענבר מ' ופורת, י' (עורכים), **אסונות טבע בישראל**, חיפה: החוג לגאוגרפיה ולימודי סביבה אוניברסיטת חיפה. 22–28, 61–68, 107–114, https://geo.hevra.haifa.ac.il/~inh/book/files/assets/common/downloads/107-114_78-88_61-publication.pdf

¹³ מבקר המדינה, **מוכנות המדינה לרעידות אדמה – תשתיות לאומיות ומבנים**, 2018. http://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_638/e1ea63d3-548a-40da-825c-9b6f7b045571/earth.pdf

¹⁴ גוטמן, ניקי, "מפקד פיקוד העורף הזהיר: "בסבב הלחימה הבא לא ישבו וישתו קפה בתל אביב", **ישראל היום**, 28.11.2018. <https://www.israelhayom.co.il/article/611569>. נבדק לאחרונה ב־07.03.2019.

¹⁵ WorldOmers, *Countries in the world by population (2018)*, <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>.

וסמויים כאחד, מטרה זו בת השגה (פירוט מופיע בהמשך, בתיאור הסיוע שהתקבל בישראל באירוע ה שרפה בכרמל).

עם זאת, יציבותן של מדינות ערב דינמית וה"אביב הערבי" הוא העונה השולטת בהן. לכן, לא כדאי לה, למדינת ישראל, להסתמך על סיוע בעת משבר או אסון משמעותי רק מהמדינות בעלות הגבול הישיר עימה ואשר איתן יש לה הסכמי שלום, ומכאן שברורה נחיצות הדיפלומטיה הצבאית מול צבאות בנות ברית מרוחקות כפתרון מחויב המציאות, במקביל לשימור קשרי דיפלומטיה צבאיים כל העת גם עם מצרים וירדן.

אין דיפלומטיה צבאית בעת משבר בלי דיפלומטיה צבאית בעיתות שגרה

דיפלומטיה צבאית לא יכולה להיבנות או להיווסד לראשונה דווקא בעת שנוצר המשבר, ולענות על הדרישות ממנה בצורה ממצה. מדובר במקצוע עשיר ברבדים רבים, וההכשרה לעיסוק בו דורשת יכולות וכישורים ייחודיים.¹⁶ מכאן, שבלי עיסוק מקדים באיתור, במיון ובהכשרה ראויים לעוסקים במשימה, תתקשה הדיפלומטיה הצבאית להיווצר "יש מאין" בעת חירום.

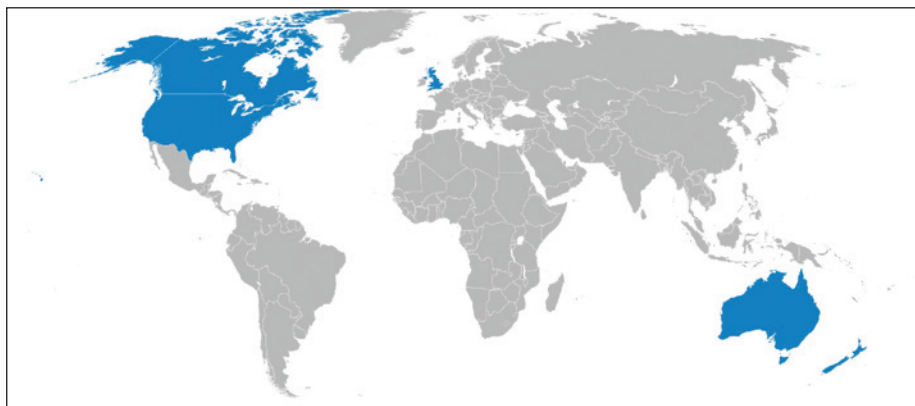
אחת מבריתות הדיפלומטיה העולמית הגדולות והמשמעותיות, שבתוכה פן העוסק בדיפלומטיה הצבאית בצורה בלתי נפרדת ואף גלויה, היא ברית UKUSA, ברית של דיפלומטיה המושתתת על שיתוף מודיעין צבאי בין קהילות המודיעין של צבאות ארצות הברית, בריטניה, קנדה, אוסטרליה וניו זילנד. במסגרתה חולקים הצבאות סוכנים סמויים במדינות שלישיות, משתפים זה עם זה צילומי לוויין ופיענוחים שלהם, מפעילים את המזל"טים זה של זה בזירות משתנות על פני כדור הארץ ומקיימים מבצעים ופעולות מודיעיניות משותפות ברמה האינטימית ביותר.¹⁷ הנחת היסודות התשתיתיים והחיבורים בין מערכות המודיעין בעת שגרה, תביא לכך שדיפלומטיה צבאית מהסוג הזה תשרת ללא כל עוררין כל אחת מהמדינות החברות בה גם בעת משבר או מלחמה, והודות לה, ניתנת לכל אחד מהצבאות החברים בברית האפשרות להסתמך גם על אמצעים שממומנים בידי מדינות אחרות, והלכה למעשה לקיים מערכת צבאית מודיעינית אפקטיבית יותר, חסכונית, נוחה, מקצועית ומקורית.

על פי פרסומים חדשותיים, לרוב זרים, מקיימת מדינת ישראל קשרים דיפלומטיים צבאיים עם מדינות שלא מקיימות עימה קשרים דיפלומטיים פומביים. בשנת 2011, רשת "אל מנאר" של חזבאללה פרסמה שקטאר, מדינה שאוכלוסייתה מורכבת

¹⁶ Sun, Jing (2017), "Growing diplomacy, retreating diplomats - How the Chinese foreign ministry has been marginalized in foreign policymaking", *Journal of Contemporary China* 26(105).

¹⁷ Dittmer, Jason (2015), "Everyday Diplomacy: UKUSA Intelligence Cooperation and Geopolitical Assemblages", *Annals of the Association of American Geographers* 105(3).

מכ-70 אחוז מוסלמים, מקיימת קשרים ביטחוניים הדוקים עם ישראל.¹⁸ אמנם, לפי הדיווח החדשותי נראה כי מדובר בדיפלומטיה מדינית בלבד, אך הדעת מניחה שאלמלא אינטרסים ביטחוניים חד-משמעיים, אין לשתי מדינות אלה סיבה לקיים קשרים כלשהם.

המדינות שמתפתות בהסכם UKUSA לשיתוף פעולה מודיעיני (Applysense)¹⁹

על פי אותם פרסומים, קשרים דיפלומטיים צבאיים מסוג זה קיימים במקומות רבים נוספים בעולם, ומשתלמים במיוחד למדינת ישראל, שכן באמצעותם היא מגייסת בקלות רבה יותר תמיכה אזורית ובין-לאומית ומצליחה טוב יותר במשימתה להבין את המתרחש בתוך ארגוני הטרור הפועלים כנגדה, בשטח ישראל ומחוצה לו, כאשר הדוגמה הבולטת לארגון שכזה, היא ארגון "חמאס".²⁰

מערכת היחסים הדיפלומטית המקובלת בעולם מאופיינת בהדדיות, ולכן, כמדינה שמבקשת לקבל עזרה ומענה בעת משבר או אסון, חלה על מדינת ישראל החובה, כל עוד הדבר ביכולתה, להעניק סיוע בעת משבר למדינות שזקוקות לכך. בישראל קיים נוהג בלתי רשמי, שכבר מומש כמה פעמים בהיסטוריה, לפיו מציעה המדינה עזרה בעת משבר או אסון גם למדינות שעימן אין היא מקיימת קשרים דיפלומטיים או אחרים. דוגמה משמעותית ביותר לסיוע מסוג זה, ניתן למצוא בפעילות הצבא בפרויקט "שכנות טובה", פרויקט שהחל ביוני 2016, ובמסגרתו הוקם בית חולים שדה של חיל הרפואה הישראלי בגבול ישראל-סוריה. בבית חולים זה הוענק טיפול רפואי מתקדם לסורים שנפגעו בקרבות שהתחוללו במדינתם.

פרויקט זה החל כסוד כמוס, ותחילתו אופיינה באקראיות ובתכנון חלקי בלבד, אך בהמשך הוא התפתח, עד כדי טיפול בפצועים בצורה שיטתית וסדורה, ובהמשך

¹⁸ "US Rabbi Says Gulf States Compete over Ties with 'Israel'", *Al Manar*, 19.11.2018 <http://english.almanar.com.lb/625286>.

¹⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/UKUSA_Agreement#/media/File:UKUSA_Map.svg

²⁰ Chehab, Zaki (2007), *Inside Hamas The Untold Story of Militants, Martyrs and Spies*, London & New York: I.B. Tauris. p.175.

אף בסיוע הומניטרי של ממש לאזרחים הסורים – הועברו מעל 360 טון של מזון וקמח למאפיות, 55 טון של ביגוד חם, 450,000 ליטר דלק המשמש לחימום וציוד נוסף לשיפור המחיה.²¹

הדיפלומטיה הצבאית ככלי לבניין הכוח ולהפעלתו

בכל חילות הצבא מתקיימים מפגשים עם נציגי צבאות של מדינות זרות. באופן תכוף, וכמעט סביב השעון, מתנהלים בצבא קורסים בין-לאומיים בתחומי הרפואה, הלוגיסטיקה, הטכנולוגיה, המודיעין, הלחימה ועוד רבים נוספים. כמו-כן, מגיעות ארצה משלחות המשתתפות בתרגילים ובאימונים של הצבא, באוויר,²² ביבשה ובים. המשלחות לעיתים מתועדות, מתוקשרות וזוכות לתשומת לב ציבורית ולעיתים הן משלחות חשאיות, שאין איש יודע על קיומן מחוץ למסגרת המעורבת בקליטתן. מפגשים אלו שייכים באופן חלקי ומצומצם יחסית לדיפלומטיה הצבאית, משום שבפועל הם מאופיינים בהבניית רקע מקצועי ומבצעי משותף. תרומתם היא בעיקר למוכנות פרקטית ומבצעית (בניין הכוח) ופחות בכל הקשור להעברת מסרים ולסיוע מבצעי בעת שגרה ובעת חירום.²³ (הפעלת הכוח).

בצורה שונה מהאימונים המשותפים ומהשיח המקצועי הבין-לאומי, יכולה הדיפלומטיה הצבאית להיות כלי משפיע מאוד להפעלת הכוח בעת משבר ולאפשר העברת מסרים חשובים, אף ברמה לאומית. דוגמה מובהקת לכך היא השימוש בדיפלומטיה הצבאית הרפואית בעת לחימה. צבא ארצות הברית השקיע רבות, במהלך לחימתו בעיראק, בהפעלת כוחות רפואה מתקדמים, שהעניקו מענה רפואי בשלל תחומים למטופלים עיראקים, שחלקם אף טרוריסטים שנפצעו.²⁴ בעצם הפרסום, ההפצה בתקשורת, השיח והעיסוק בטיפול הרפואי המתקדם שניתן בשטח העיראקי בידי הצבא האמריקאי, השיג הגוף הדיפלומטי הצבאי האמריקאי לגיטימציה רבה לפעולות האמריקאיות, השפיע על דעת ההמונים בתקשורת וכן על דעתם של מפקדים בצבאות רבים בעולם, שנחשפו לנתונים מזירות הטיפול והאירוע. הניסיון הרב ביותר בדיפלומטיה צבאית בישראל נצבר מול בת הברית הגדולה ביותר של המדינה – ארצות הברית. מדובר בדיפלומטיה משופשפת, פעילה ומתמשכת מזה זמן רב, ואת התוצאות שלה אפשר לראות באסונות ובמשברים רבים. חשיבות דיפלומטיה זו באה לידי ביטוי רב, למשל, בהגשמת השאיפה האמריקאית לשלום

²¹ מערכת אתר צה"ל. "מנהלת 'שכנות טובה' נחשפת לראשונה: כך מסייע צה"ל לנפגעי מלחמת האזרחים בסוריה", **אתר צה"ל**, 19.07.2017. <https://www.idf.il> אתרים/שכנות-טובה/מנהלת-שכנות-טובה-נחשפת-לראשונה/. נבדק לאחרונה ב-7 במרץ, 2019.

²² שחם נדב, "קורס כטמ"ם בינלאומי נערך בחיל-האוויר", **אתר חיל האוויר**, 2016. <http://www.iaf.org.il/4448-46747-he/IAF.aspx>

²³ Pollpeter, Kevin L. (2004), *U.S.-China Security Management: Assessing the Military-to-Military Relationship*, Santa Monica CA: RAND Corporation.

²⁴ Baker, Jay B. (Oct. 2007), "Medical Diplomacy in full spectrum operations," *Military Review* 87(5), 67-74.

במזרח התיכון. נשיא ארצות הברית טראמפ, אמר כי בכל תוכנית שלום עתידית שתוצע בידי ארצות הברית, יובאו בחשבון בפני מקבלי ההחלטות האמריקאים דבריו המקצועיים של צה"ל, כפי שהועברו בצינורות הדיפלומטיה לנציגים האמריקאים בישראל, וכפי שהועברו מהנציגים הישראלים שמוצבים בארצות הברית למארחיהם.²⁵

הקשר הדיפלומטי בעת שגרה מאפשר, אם כן, מניעה וסיכול של אירועים מבצעיים מורכבים שהיו עשויים להיגרם אלמלא היה מקיים צה"ל שיח עם צבא ארה"ב, שאליו יכול הוא להתריע עוד בטרם מתקבלות ההחלטות. זוהי המחשה לחשיבות הדיפלומטיה הצבאית לצמצום משבר, למניעתו ולהכלתו עוד לפני שהוא בכלל נוצר. בכל הקשור להפעלת הכוח, סייע צבא ארצות הברית לצה"ל במסגרת הצידוד שנצרך במבצע "צוק איתן" – באספקת ציוד רפואי, ציוד לחימה קרבי, מידע מודיעיני, ציוד ארטילריה ועוד, במלחמת לבנון השנייה נפרסו סוללות פטרויט בצפון שסייעו בהגנת שמי הארץ והיוו נקיטת עמדה ברורה מצד הממשל האמריקאי של תמיכה בלתי מסויגת בישראל.

בבניין הכוח, מבוצעים שיתופי פעולה מודיעיניים, שיתופי פעולה באימונים מקצועיים, בתרגולים רפואיים ובהכשרות בין-לאומיות שונות כפי שפורט לעיל – שיתוף פעולה זה משתלם לכל הצדדים, שכן מושג באמצעותו ידע מקצועי רב, משתפרת המוכנות לחירום, מתהדקים היחסים והבסיס לתפקוד בחירום קורם עור וגידים.

הדיפלומטיה הצבאית הישראלית, כפי שהחיילים והחיילות בצה"ל מסוגלים ליישמה בזמן משבר, צפויה להניב תוצאות והישגים שאין דרך אחרת להשיגן. אמירה זו מגובה בפקודות מגירה, שמגדירות את אופן ההסתייעות במדינות המקיימות קשרים דיפלומטיים צבאיים עם צה"ל בשגרה, בתחומים צבאיים רבים – מלוגיסטיקה, דרך מודיעין וטכנולוגיות וכלה בסיוע מבצעי ממשי עם כוחות הקרקע, הים והאוויר. פקודות צבאיות אלה מאושרות להפעלה בעת חירום כבר כיום, כבסיס איתן למימוש הצרכים הצבאיים בעת מלחמה כוללת או משבר קיצוני.

כך למשל, במידה ותפתח מלחמה כוללת שתסכן את מדינת ישראל, בדומה למלחמת יום הכיפורים, לדוגמה, יופעלו פקודות שנכתבו, שתואמו, שהוגדרו מראש ושסוכמו בין צבא ארצות הברית לצבא ההגנה לישראל. פקודות אלה, שבהן מוגדרים "שותפים" שונים (כאשר המושג "שותף" מתייחס למדינה בת ברית) מאפשרות לצה"ל יכולות וכוח רבים יותר מאשר הקיימים בו ממילא. ההישג הגדול ביותר של הדיפלומטיה הצבאית, שבפועל מהווה את היעד המרכזי שלה – הוא רתימת מדינה זרה שתבוא, שתסייע ושתאפשר למדינת ישראל לשרוד במידה ויש ספק ביכולתה העצמאית לעשות זאת במחיר "סביר".

²⁵ Indyk Martin (2009), "Innocent Abroad: An Intimate Account of American Peace Diplomacy in the Middle East. *Middle East Policy*. 16(2):164-166.

השימוש בדיפלומטיה הצבאית במלחמת יום הכיפורים

בשנת 1973, עת פרצה מלחמת יום הכיפורים, הייתה מדינת ישראל על סף אובדן כאשר במתקפה משולבת ומתואמת של צבאות ערב כנגד ישראל בהובלת סוריה ומצרים בערו גבולות הארץ. במלחמה זו, שנמשכה באופן רשמי 19 ימים, נהרגו בישראל 2,222 בני אדם, נפצעו 7,251 חיילים ואזרחים, נשבו 294 חיילים, יצאו משימוש 800 טנקים, מתוכם מעל 400 הוגדרו "אבודים", אבדו 102 מטוסים, 25 תותחים וסוללת טילי קרקע-אוויר שלמה.²⁶

מעבר ללחימה המבצעית, הדרמטית והנועזת, על כל ההיבטים והמחירים שבה, עסק צבא ההגנה לישראל בהעברת מסרים, בקשות ודרישות מבצעיות רבות בהליכים דיפלומטיים ממושכים ובלתי פוסקים מול צבא ארצות הברית.²⁷

היעד של הדיפלומטיה הצבאית בצה"ל בעת מלחמת יום הכיפורים היה להביא ללחץ אמריקאי על צבאות ערב לחדול מהמתקפות ומההתקדמות הצבאית כנגד צה"ל ומדינת ישראל, ובמקביל לחזק באופן משמעותי את הצבא הישראלי ולהשלים את פערי המבצעיים במטוסים, בטנקים ועוד, כדי לאפשר את התמודדותו בקרבות העזים שהתחוללו. יעד זה הושג הודות להבאת תחמושת, כלי לחימה, כוחות אמריקאים רבים ותמיכה ציבורית של הצבא האמריקאי בצבא ההגנה לישראל.

המאמץ הדיפלומטי הצבאי במלחמת יום הכיפורים היה מאתגר במיוחד, בעיקר משום שלא היו הכנות מוקדמות כדי לאפשר אותו. בחטיבת המחקר של חיל המודיעין העריכו ש"הסבירות שהמצרים מתכוונים לחדש את הלחימה היא נמוכה" – כך נכתב במסמך סודי ביותר, שבינתיים הותר לפרסום, מה-5 באוקטובר 1973 – זמן קצר ביותר בטרם פרצה המלחמה.²⁸

מאחר וההיערכות ללחימה הייתה נמוכה, כך גם תהליך הכנת התשתית הדיפלומטית לסיוע במהלכה. הדרך המרתקת, ויש שיאמרו הגאונית, שבה רתם צה"ל את צבא ארצות הברית לסייע לו בלא הכנה מוקדמת, נשענה בעיקרה על ניצול המלחמה הקרה שהייתה בשיאה בין ברית המועצות ואמריקה.

אגף המודיעין הצה"לי העביר ליחידות המודיעין בארצות הברית רשמים רבים, שבהם מפורטים כל המהלכים הידועים לישראל, שבהם נוקטת ברית המועצות כדי לחזק את מדינות ערב באזור: האויבת הגדולה של ארצות הברית סיפקה כמויות אדירות של נשק לשכנותיה של ישראל, למשל, טילי נ"ט מדגם סאגר ורקטות נ"ט מדגם RPG-7, וכן טילי ים-ים מתקדמים מדגם סטיקס. נוסף על כך, בצה"ל

Shlaim, Avi. (1976), "Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War", *World Politics* 28(3).

Karsh Ephraim (2000), *Israeli History, Politics and Society: REVISITING THE YOM KIPPUR WAR*. 2nd ed (KUMARASWAMY PR, ed). LONDON, PORTLAND, OR: Harry S. Truman Research Institute for the Advancement of Peace, The Hebrew University of Jerusalem.

²⁸ ארגמן, יוסף, "ראש אמ"ן והמוח היהודי", *YNet*, 19.11.2010, <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3984526,00.html>

השיגו הוכחות לפיהן ברית המועצות אף מתכוונת לשגר חיל משלוח מיוחד על מנת להעביר כמויות אדירות של אמצעי תחמושת ולחימה לסוריה ולמצרים תוך שימוש בלמעלה מ-200 מטוסים ובאוויות שנשלחו מנמל אודסה לנמל לטקיה שבסוריה, ומנמל ספליט ביוגוסלביה לנמל אלכסנדריה במצרים. יתר על כן, הוצגו לאמריקאים עדויות לפיהן במצרים קיימת חטיבת טילי סקאד שלמה, שמאוישת בידי צוותים סובייטיים.²⁹

העברת המידע המודיעיני רב הערך והמדויק, תוך זיהוי "הנקודה הרגישה" בממשלו של ניקסון (ההתערבות לטובת מדינות ערב ובכך החלטתם של הסובייטים להלחית את המלחמה הקרה) סייעו לפתוח צוהר לתמיכה אמריקאית חזקה ומיידית. נוסף על מרכזיות חיל המודיעין ברתימת האמריקאים לסייע, תרם אמ"ן לדיפלומטיה הצבאית בין צה"ל לצבא ארצות הברית בכך שמפקד אגף המודיעין בעת הלחימה, האלוף אלי זעירא, הנחה את נספחיו בחיל הנחתים האמריקאי (Marines) ובשאר אגפי הצבא האמריקאי להעביר את כל המידע שהצטבר במערכות הביון הישראליות על כוונות, יכולות, עוצמות ומשמעות האש שהופעלה כנגד ישראל על גורלה. האלוף זעירא הבין את חשיבות הדיפלומטיה הצבאית ככלי להדיפת האויב ממדינת ישראל בעת המלחמה הקשה, בעיקר בשל הרקע הצבאי שלו כנספח צה"ל בארצות הברית ובקנדה, תפקיד שמילא בטרם מונה להיות ראש אמ"ן ושבמהלכו נחשף לדיפלומטיה הצבאית, לאופן השימוש בה ולרווחים שניתן לגרוף באמצעותה.³⁰ הודות למאמץ המודיעיני הדיפלומטי בין שני הצבאות, בהמשך למאמצי התיאום הדיפלומטי בצבא, צבאה של המעצמה הגדולה בעולם פצח במבצע ניקל גראס.³¹ מבצע זה כלל 567 טיסות מארצות הברית לישראל, שבמסגרתן הועברו לישראל 22 אלף טון ציוד – כלי טיס, תחמושת, אמצעי לחימה חדישים ועוד ציוד רב נוסף. עם תום הלחימה, נמשך התגבור האמריקאי והגיעו לישראל עוד 36 מטוסי פנטום, 60 מטוסי סקייהוק וכן מסוקים ומטוסי הרקולס. תקציב הסיוע האמריקאי כולו עמד על כ-2.2 מיליארד דולר, ונחשב למבצע היקר ביותר בתולדות ארצות הברית שמטרתו חיזוק וסיוע למדינה זרה.

במלחמת יום הכיפורים, הייתה מדינת ישראל באחת מנקודות השפל הקשות ביותר בהיסטוריה שלה.³² נראה כי מה שהושג על ידי צה"ל בעת המלחמה, באמצעים דיפלומטיים צבאיים מובהקים רבים, נותן את אותותיו עד ימינו אנו. כל חייל שעבר טירונות בצבא, מכיר את הרישום המוטבע בג'ריקנים החומים – property of the

Aker, Frank (1985), *October 1973 The Arab Israeli War*, Hamden, Connecticut: The Shoe String Press Inc..²⁹

Bar-Joseph, Uri (2008), "The Intelligence Chief who went Fishing in the Cold: How Maj. Gen. (res.) Eli Zeira Exposed the Identity of Israel's Best Source Ever", *Intelligence and National Security* 23(2).³⁰

Boyne, Walter J. (Dec. 1998), "Nickel Grass", *Air Force Magazine*.³¹

Bar-Joseph, Uri & Kruglanski Arie W. (2003), "Intelligence Failure and Need for Cognitive Closure: On the Psychology of the Yom Kippur Surprise", *Political Psychology* 24(1).³²

U.S government, רישום שקיים גם על רובי הסער מסוג M16 ועל רכוש צבאי רב נוסף – רכוש שכמעט כולו התקבל במסגרת מבצע "ניקל גראס". המאמץ הדיפלומטי הצבאי במלחמת יום הכיפורים חרג מהציפיות במידת הצלחתו הרבה, והביא, בסופו של דבר, וכחלק ממאמצים נוספים, לניצחונה של מדינת ישראל ולהישרדותה ברגע הקשה ביותר בהיסטוריה שלה כאומה. הדרגים המדיניים והצבאיים בישראל הביעו את הערכתם העצומה לארצות הברית על הסיוע המשמעותי שהעבירה, סיוע שהתאפשר, בין השאר, הודות למאמץ הדיפלומטי הצבאי יוצא הדופן שתואר לעיל.

השימוש בדיפלומטיה הצבאית במלחמת לבנון השנייה

במלחמת לבנון השנייה, שפרצה ביולי 2006, לחם צה"ל במשך 34 ימים, הדיפלומטיה הצבאית שליוותה את התקופה התמקדה בהשגת שני יעדים שונים – היעד הראשון – העברת מסרים לצבאות העולם ובהם הסברה, דוברים וגייבוי ללחימה הצבאית בשטחה של מדינה ריבונית – דרום לבנון, וכן הגדרת תנאים שמתאימים לאינטרס הישראלי להפסקת האש בסופה, היעד השני – השגת סיוע צבאי קרבי למהלכי המתקפה וההגנה של צה"ל.

את תהליך העברת המסרים לצבאות העולם ביצע צה"ל בעיקר באמצעות חיל האוויר ובשיתוף פעולה עם חיל המודיעין וחיל הרגלים. מפקדי צה"ל שנלחמו התבקשו להעביר תיעודים של שדות הקרב, של מקומות המחבוא של לוחמי החזבאללה, של השימוש בבתים תמימים, במסגדים, בבתי ספר ובבתי חולים כעמדות שיגור של רקטות לעבר ישראל. עוד הוסיף צה"ל לעשות, כששיבץ ביחידות קרביות שונות חיילים שתפקידם הוגדר "מתעד צבאי". חיילים אלה נעו יחד עם הכוחות הלוחמים והמתמרנים, תוך צילום וידאו וסטילס עקבי ורציף, שתיעד את ההתנהלות המנוגדת לחוק הבין-לאומי של ארגון הטרור חזבאללה, לצד מתן הוכחות להתנהלות הסבלנית, המכילה וההוגנת של כוחות הצבא הישראלי. במסגרת הדיפלומטיה הצבאית של הכוחות הלוחמים, הועברו צילומי לוויין, צילומים ממטוסים זעירים ללא טייס, וחומרי לחימה ומודיעין של האויב שנתפסו תוך כדי הלחימה, תורגמו, פוענחו ופורסמו לצבאות זרים, ובעיקר למפקדים הבכירים בצבאות ארצות הברית ורוסיה, על מנת שיוסיפו וימליצו לגורמים המדיניים לתמוך בלחימה.

הסיוע הצבאי הקרבי שהתקיים בתקופת מלחמת לבנון השנייה הוא חסוי בחלקו ולא ניתן לפירוט במאמר בלתי מסווג. עם זאת, ניתן להצביע על דיווחים, שפורסמו באמצעי המדיה השונים, וממחישים את הקשר החזק בין הדיפלומטיה הצבאית בעת תקופת המלחמה לבין תמיכת צבאות זרים במאמצי ההגנה של צה"ל על מדינת ישראל. דוגמה אחת היא פריסת סוללות הפטריוט האמריקאיות

בצפון הארץ בחודש יולי,³³ שהוסיפה לביטחון התושבים וליכולות הישראליות כנגד סיכונים אוויריים באותה העת. מפקד חיל האוויר במלחמה, האלוף אליעזר שקדי, אישר העברת מסרים דיפלומטיים לגורמים אמריקאים בכדי שאלה יסייעו בפריסת סוללות פטריוט. דוגמאות נוספות ניתן לקשור בשיח הרציף עם גורמים צבאיים של האו"ם, לגבי הרחקת בלתי מעורבים מאזורים שבהם צפוי צה"ל לתקוף או בהעברת המסרים לממשלת לבנון באמצעות צבא לבנון, שהיווה מתווך בקשר הדיפלומטי בין מדינת ישראל וצה"ל לממשלתו.

סוללת טילי קרקע-אוויר "פטריוט" מהסוג שנפרס בצפון ישראל במלחמת לבנון השנייה (צילום: US Army)³⁴

בהקשר הדיפלומטי הצבאי, יכולה מלחמת לבנון השנייה לשמש כמקרה בוחן חיובי: היעדים הדיפלומטיים הצבאיים הושגו – ארצות הברית תמכה לאורך כל הדרך במאמץ הצבאי הישראלי, גינתה את פעולות חזבאללה וגיבתה את רוב המהלכים הצבאיים שביצעה ישראל.³⁵ יתרה מכך, תוכנית הפסקת האש בין חזבאללה לצה"ל בסופה של המלחמה נחתמה לאחר שמועצת הביטחון של האו"ם קיבלה את החלטה 1701, שלמעשה אוסרת הימצאות נשק כלשהו בדרומה של מדינת לבנון. ההישגים

³³ גרינברג, חנן (15.07.06), "בצה"ל נערכים: 3 סוללות "פטריוט" הוצבו בחיפה", *YNet* <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3276073,00.html> נבדק לאחרונה ב-6 באפריל, 2019.

³⁴ https://he.wikipedia.org/wiki/MIM-104_%D7%A4%D7%98%D7%A8%D7%99%D7%95%D7%98#/media/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Patriot_missile_launch_b.jpg

³⁵ Achcar, Gilbert & Michel Warschawski (2007), *The 33 day war - Israel's War on Hezbollah in Lebanon and Its Consequences*, New York: Routledge.

הדיפלומטיים, בדמות ההחלטה באו"ם וכן הגיבוי הצבאי והמדיני המלא היו תוצר של עבודה סיוזיפית וממושכת מאחורי הקלעים ולאורך זמן בין צה"ל ומשרד החוץ הישראלי לצבא ארצות הברית ולבית הלבן.³⁶

השימוש בדיפלומטיה הצבאית במבצע "צוק איתן"

במבצע "צוק איתן" שהתחיל ביולי 2014 ונמשך באופן רשמי 50 יום, נהרגו 68 חיילים, חמישה אזרחים ופועל תאילנדי זר אחד. מבצע זה היה המהלך הקרבי הצבאי המשמעותי ביותר מאז מלחמת לבנון השנייה 2006, והשתתפו בו כוחות צבא יבשתיים, אוויריים וימיים במספר מבצעי משנה ושיתופי פעולה, שתכליתם הייתה סיכול מערך המנהרות התת-קרקעיות של חמאס ופגיעה ביכולות ארגון הטרור בהקשרי הירי תלול המסלול לעבר שטחי מדינת ישראל.³⁷

העיסוק המשמעותי בדיפלומטיה של מדינת ישראל בעת המבצע היה שמור בעיקר לגורמי משרד החוץ, שעשו מאמץ מיוחד להביא לישראל את שרי החוץ של מדינות שונות ובהן גרמניה, איטליה, צרפת, נורבגיה, ארצות הברית, בריטניה ועוד משלחות פרלמנטריות ממדינות נוספות – הכול בכדי להשיג לגיטימציה בין-לאומית לקיומו של המבצע ולהשגת תכליתו.³⁸

ברמה הצבאית, נותרו יעדי הדיפלומטיה כפי שהיו במלחמת לבנון השנייה. חשוב לציין, כי היה ברור לכל שמדובר במערכה צבאית מוגבלת, שאיננה מסכנת את ביטחון ישראל או את קיומה במידה משמעותית. מכאן, שהיעדים הדיפלומטיים שונים מאוד מהיעדים הדיפלומטיים שאפיינו, למשל, את מלחמת יום הכיפורים, עת הייתה מדינת ישראל בסכנת אבדון מוחלט. היעדים הצבאיים של הדיפלומטיה הצבאית היו בעיקרם – התיעוד משדה הקרב וחזוק הלגיטימציה הצבאית לפעולה ברצועת עזה, לצד השגת תמיכה באינטרסים הישראליים ממדינות בנות ברית, שבאמצעות צבאותיהן נחשפו למתרחש בעזה ברמה המודיעינית, הטקטית וההומניטרית.

אחד מהמסרים המרכזיים שעברו לצבא גרמניה, לצבא צרפת ולצבא ארצות הברית, שהביא אותם להזדהות עמוקה ותמיכה בצבא הישראלי, היה השימוש של מחבלי חמאס במדי ב' צה"ליים, עת תקפו את מטרותיהם בשטח ישראל.³⁹ הוכחות לכך סיפקו גורמי קש"ח (קשרי החוץ) של צה"ל שעסקו רבות בהפצת סרטונים ותמונות. התנהלות זו של מחבלי החמאס, בין השאר, הפכה אותם למוקצים

³⁶ Glenn, Russell W. (2012), *All Glory Is Fleeting Insights from the Second Lebanon War*, Santa Monica, CA: RAND Corporation.

³⁷ Siboni, Gabi, "Operations Cast Lead, Pillar of Defense, and Protective Edge: A Comparative Review", in Kurz, A. & Brom, S. (eds) *The Lessons of Operation Protective Edge*. Tel Aviv: INSS (2014).

³⁸ Lindenstrauss, Galia, "Operation Protective Edge : Deepening the Rift between Israel and Turkey", in Kurz, A. & Brom, S. (eds) *The Lessons of Operation Protective Edge*. Tel Aviv: INSS (2014).

³⁹ דבורי, ניר (19.07.2014), "תחקיר צה"ל: המחבלים לבשו מדי ב'", *Mako*. <https://www.mako.co.il/...news-military/security-tzuk-eitan/Article-204d421b0ef4741004.htm>

ולעבריינים כלפי החוק הבין-לאומי במידה שאפשרה תמיכה רחבה יותר בכוחות הישראליים.

תמיכה זו באה לידי ביטוי בעצרות ובכנסים ציבוריים במקומות רבים בעולם; בכיכר "טיימס" בניו-יורק התאגדו מעל 4,000 בני אדם בחופשת יום ראשון, על מנת להביע תמיכה בישראל ובצבאה ולהביע התנגדות נחרצת לאלימות ולהתנהלות הפושעת של החמאס,⁴⁰ ברחוב קנסינגטון היי בלונדון התייצבו מעל 5,000 בריטים, לבושים בצבעי כחול ולבן, כאות הזדהות עם הדגל הישראלי, שרו בקולי קולות "עם ישראל חי" ואת ההמנון הלאומי – "התקווה", תוך שהם תוקפים את מחבלי החמאס ואת תומכיהם, באומרים שאם הם היו רוצים שלום, הם היו מתייצבים בהפגנות בעד השלום ונגד הלחימה. הרב שלמה פרחי, יהודי בריטי שנאם בעצרת בלונדון התייחס לחמאס כארגון ששם את נתיניו בקו האש ומסב להם נזק רב.⁴¹

התמיכה הרחבה הוצגה גם בכלי התקשורת הרשמיים, כפי שבאה לידי ביטוי במאמרו "מדוע אני תומך בישראל" של העיתונאי האמריקאי דיוויד דריימן,⁴² שבחר להתייחס לכל המתרחש בקרבות בין החמאס לישראל תוך הדגשת צדקת הדרך הישראלית. העיתונאי נתן דוגמאות רבות לתמיכתו הבלתי מסויגת בצד הישראלי – הוא הסביר את ירי הרקטות לעבר אזרחים חפים מפשע בידי מחבלי החמאס, ציין כי אין הבדל בין אנטישמיות לאנטי ציונות, ציטט מתוך הפגנות החמאס: "מוות לציונים וליהודים" והסביר שאין לישראלים כל פתרון אחר מלבד לחימה – שכן החמאס רוצה בעזיבתם את המדינה ולא יסתפק בשום פתרון אחר.

מסרים מרכזיים נוספים שהועברו לצבאות זרים בידי גורמי הדיפלומטיה הצה"ליים, היו מסרים יזומים, שתכליתם להסביר התרחשויות צבאיות שעשויות להתפרש כמתקפה לא חוקית או לא מוצדקת. דוגמה חשובה לכך ניתן למצוא בתקיפת צה"ל את בית החולים "וופא" שבשכונת סג'עיה. על פניו, מתקפה מסוג זה מצטיירת אוטומטית כפשע מלחמה בלתי מוסבר, אולם, צה"ל סיפק הוכחות מודיעיניות, בדמות תצלומי אוויר, לוויין, ממצאים שנתפסו, שפוענחו, תורגמו והועברו, ולפיהם מדובר היה בקן טרור של ממש – צה"ל הציג כי מבית החולים נורתה אש תופת במשך ימים ארוכים, כולל ירי נגד טנקים, וכי בבית החולים פעלו חדרי פיקוד ומלחמה של הזרוע הצבאית של חמאס ושל הג'יהאד האיסלאמי.⁴³ עיסוקו זה של צה"ל בדיפלומטיה הצבאית מול צבאות זרים בעולם אפשרו המשך

TOI Staff (21.7.2014), "New Yorkers rally in support of Israel", *Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/new-yorkers-rally-in-support-of-israel/>

Rashty, Sandy (20.7.2014), "Thousands turn out to support Israel in London rally", *Jewish Chronicle*. <https://www.thejc.com/news/uk-news/thousands-turn-out-to-support-israel-in-london-rally-1.55814>

Draiman, David (18.8.2014), "Why I Support Israel", *Gatestone Institute*. <https://www.gatestoneinstitute.org/4614/why-i-support-israel>.

זיתון, יואב ואליאור לוי (23.07.2014), "צה"ל תקף בבית החולים וופא: "מחבלים ירו עלינו מהחלונות" *ynet*. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4548741,00.html>

בית חולים שדה של צה"ל במעבר ארז במהלך מבצע "צוק איתן" (דובר צה"ל)⁴⁴

הצדקה ותמיכה מדיניים, שכן ראשי המדינות תודרכו בידי הגנרלים שלהם בדבר ההסברים הצבאיים להחלטות צה"ל בשדה הקרב.

דיפלומטיה צבאית יוזמת נוספת באה לידי ביטוי בסיוע ההומניטרי בעת המבצע – קיומן של הפסקות אש רבות מהצד הישראלי תוך העברת מסרים ברורים לעולם שהנימוק לקיומן הוא ההומניטרי, וכן הקמת בית חולים צבאי במעבר "ארז" – בית החולים כלל שירותי מרפאה בסיסיים, העניק טיפול במקרים דחופים, הפעיל חדר לידה מתקדם ופתח אפשרות לאשפוז של חולים ונפגעים מרצועת עזה לפי הצורך. בית החולים אויש על ידי רופאים, אחיות, טכנאי רנטגן, מעבדה ושאר סגלי הרפואה הנדרשים. המתקן הוקם במבנה מוגן ופעל במשך ימים ארוכים.⁴⁵ הסיוע ההומניטרי היה מאמץ דיפלומטי מכוון, על אף שמטרתו העליונה הייתה אנושית וערכית – הצלת חיי אדם. מהלכיו ההומניטריים של צה"ל תרמו לתפיסה העולמית לפיה צה"ל פועל בהתאם לאמנות הבין-לאומיות, נמנע מביצוע עבירות על חוקים בין-לאומיים ועל כללי הלחימה ויתרה מכך – יוזם ופועל לטובת המענה ההומניטרי ברצועה.

נקודה ייחודית חשובה שבאה לידי ביטוי במבצע "צוק איתן" הייתה התרחשות התפנית בין הדיפלומטיה של העולם "הישן" לזה של העולם המודרני, שבו קבוצות

⁴⁴ <https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Humanitarian/Pages/IDF-field-hospital-treats-Gaza-civilians-12-August-2014.aspx>

⁴⁵ חדשות 2 (20.07.2014), "צה"ל מקים בית חולים הומניטרי במעבר ארז", <https://www.mako.co.il/news-military/security-tzuk-eitan/Article-b4534c3d8135741004.htm>

הוּוטסאפ, הפייסבוק ושאר הרשתות החברתיות היוו זירת דיפלומטיה לכל דבר ועניין.⁴⁶ למשל, התארגנויות שונות בפייסבוק מנסות לקבץ דיווחים ופועלות להסרה של עמודים שיוצאים נגד ישראל, כחלק ממאמצי ההסברה, ואף הועברה הצעה לציבור הרחב להעביר דיווחים על דפים מסוג זה.⁴⁷ בצה"ל הבינו את זה במהלך המבצע, ועשו שימוש רב בדפי הפייסבוק של צה"ל בעברית, באנגלית ובערבית, כאשר הכתובת שאליה פנו הייתה אזרחים משני צדי הלחימה וממדינות נוספות בעולם וכן גורמי מודיעין צבאיים בכל העולם, שבאמצעות איסוף המודיעין מהמרשתת נחשפו לשיח רב ופורה. זירה זו היוותה אז ומהווה עד היום מוקד עיסוק משמעותי לדובר צה"ל ולגורמי העשייה הדיפלומטית הנוספים בצבא, ומסתמן שגם בעת חירום יהיה לה מקום של ממש בציבור.

גורמי צה"ל העבירו תיעוד רב משדה הקרב, שמוכיח שהחמאס משתמש במסגדים, בבנייני און, בבתי חולים ובבתי ספר כמקום מחבוא לתחמושת, וכי הוא משגר משם רקטות. עוד הציגו גורמי הצבא, כי מחבלי החמאס מתחבאים מאחורי נשים וילדים, בדרכם למנהרות הטרור ומהן, ובהגיעם לנקודות ולאתרי שיגור. הוכחות אלה היו משמעותיות מאוד לתמונת המצב הבין-לאומית, משום שהחמאס מצידו שיגר לעולם תמונות רבות של ילדים, נשים ואזרחים שנפגעו בהפצצות הצה"ליות.⁴⁸ הנושא ליווה את המערכה כולה במה שהוגדר "מלחמת תעמולה מרתקת",⁴⁹ כאשר העיתון הבריטי "אינדיפנדנט", שנקט קו נגד ישראל, ניסה לנפץ את טענות ישראל על שימוש בילדים ונשים בידי חמאס – ומולו עמדו ישראלים רבים, באופן עצמאי או כחלק מארגונים, והפיצו סרטונים שבהם נראים רעולי פנים גוררים ילדים ברחובות עזה. מבצע "צוק איתן" לא נחשב כאסון או כמשבר בקנה מידה שמצדיק סיוע בין-לאומי נוסף מלבד תמיכה מדינית ציבורית, אך לעיתים תמיכה זו חשובה ואף קריטית לא פחות מהעברת ציוד לחימה ולוחמים לסיוע בקרבות.

השימוש בדיפלומטיה הצבאית באסון השרפה בכרמל

באירוע השרפה בכרמל (דצמבר 2010), נהרגו 44 בני אדם, פונו מבתיהם 17,000 בני אדם ונשרפו מיליוני עצים.⁵⁰ אירוע זה נחשב, בפרספקטיבה בין-לאומית, כמצומצם יחסית בקנה מידה לאומי של מדינה, ועל אף זאת, נאלצה מדינת ישראל לבקש סיוע

⁴⁶ Yarchi, Moran, Tal Samuel-Azran & Lidor Bar-David (2017), "Facebook users' engagement with Israel's public diplomacy messages during the 2012 and 2014 military operations in Gaza", *Place Branding and Public Diplomacy* 13(4).

⁴⁷ מערכת (24.07.2014), "צוק איתן: מלחמות הדיווחים בפייסבוק", *ynet*. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4549145,00.html>

⁴⁸ Joronen, Mikko. (2016), "'Death comes knocking on the roof': Thanatopolitics of Ethical Killing During Operation Protective Edge in Gaza", *Antipode* 48(2).

⁴⁹ גלובס שירות (23.07.2014), "צפ: מלחמת תעמולה מרתקת בין תומכי ישראל לתומכי חמאס", גלובס. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000957512>

⁵⁰ ראב"ד, אחיה (5.12.2017), "זוכרים את חללי אסון הכרמל: 'החיים לא יחזרו להיות כמו שהיו'". *ynet*. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5052140,00.html>

בצינורות דיפלומטיים, ובעיקר צבאיים, על מנת להתמודד עם היקף הנזק, לעצור את התקדמותו ולאפשר שיקום במרחב.

היעד המרכזי של הדיפלומטיה הצבאית באסון הכרמל היה לאפשר שיתוף פעולה בין-לאומי ותיאום מבצעי עם חילות אוויר ממדינות רבות, שפועלות בשפות שונות, בשיטות עבודה מגוונות ובאופן ייחודי עד כדי איחודם למימוש מטרת כיבוי האש באפקטיביות המקסימלית.

הסיוע הגדול ביותר שהובא היה מטוס ה"סופרטאנקר" האמריקאי המפורסם, שביעפים ספורים תרם דרמטית ליכולת ההתמודדות של צוותי הכיבוי על פני הקרקע. תת אלוף עדן אטיאס, מפקד בסיס נבטים בעת האסון, הצטרף לצוות ה"סופרטאנקר" האמריקאי, בכדי לאפשר את השימוש בשפה המשותפת, ובכדי להביא לידי הפעלת כוח אידיאלית ומהירה בזמן שהלהבות עדיין פעילות.⁵¹

מטוס הכיבוי "סופרטאנקר" האמריקאי נלחם בשריפת הכרמל ב-2010 (צילום: ShacharLA)⁵²

נוסף על הסיוע האמריקאי, סייעו לישראל באירוע זה גם מדינות נוספות המחזיקות בקשרים דיפלומטיים צבאיים הדדיים עימה – איטליה, בולגריה, גרמניה, הולנד, בריטניה, טורקיה, יוון, ירדן, מצרים, ספרד, צרפת, קנדה, קפריסין, קרואטיה, רומניה, רוסיה, שווייץ ואף הרשות הפלסטינית – בסדר כוחות כולל של 34 מטוסי

⁵¹ אלטמן, יאיר ואחיה ראב"ד (2.12.2010), "ה"סופרטאנקר" שפך מים בצפון: "סגרו חלונות", Ynet. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3994396,00.html>

⁵² https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%92%D7%A8%D7%99%D7%9F_747_%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%A8%D7%98%D7%A0%D7%A7%D7%A8#/media/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:U.S_Supertanker_during_the_Carmel_forest_fires_in_Israel.jpg

כיבוי, 18 מסוקי כיבוי, ארבעה מטוסי אספקה עמוסים בחומרים מעכבי בעירה, שלושה מומחים לכיבוי אווירי, 141 כבאים, 22 פסיכולוגים ושלוש כבאיות.⁵³ מפקד חיל האוויר, האלוף עידו נחושתן, שפגש את כוחות האוויר הזרים שהגיעו ארצה כדי לסייע, אמר: "בשעות הלילה נערך צה"ל בקריה כדי לתכנן את פעילות מטוסי הכיבוי הזרים, הכנו תוכנית אווירית על מנת לשלוט על מאמצי הכיבוי, יש לנו גם נציג כיבוי בכיר בחפ"ק", והוסיף כי יש עדיפות עליונה למטוסי הכיבוי לפעול בשמיים כדי לבצע את עבודתם.⁵⁴

חשוב להדגיש, שבאירוע השרפה בכרמל, לא היה אויב כנגד מדינת ישראל. לא מדובר היה במבצע כנגד חמאס, בקרב כנגד חזבאללה או במלחמה כנגד סוריה. מדובר היה באסון שמערב שרפה משתוללת וקיצונית. ברמה הדיפלומטית, יהיה זה נכון להניח, כי פשוט הרבה יותר לבקש, לתאם, לקבל ולהוציא לפועל סיוע צבאי מכל סוג שהוא, כאשר אין צד נגדי לקונפליקט, יש רק מנצחים – אלה שמצילים חיים ומכבים את האש.

באירוע השרפה בכרמל באה לידי ביטוי במלוא עוצמתה הדיפלומטיה הצבאית בעת משבר.⁴⁹ ראשית, בעצם איסוף הדרישות והתיאום הפנימי המקצועי – בתוך גופי המשק השונים בישראל, עת לוחמי החילוץ וההצלה של כיבוי והצלה, חיל האוויר של צה"ל, משטרת ישראל ועוד גופים רבים נוספים, התכנסו והגדירו מהם הפערים. בהמשך, הועברו הבקשות והדגשים למדינות שעימן קיימים הקשרים הדיפלומטיים הצבאיים, תוך שימת דגש מיוחד על מהירות ההגעה והזמינות הנחוצים. לאחר השלמת שלב זה, הוחל בשלב הקליטה של הכוחות, התפעול הלוגיסטי המורכב שלהם, התיאום בינם לבין עצמם ובין הכוחות הישראליים, וכל זאת אכן עשה את העבודה – השרפה כובתה בתום חמשת ימי המבצע הבין-לאומי המשותף.

השימוש בדיפלומטיה הצבאית במבצע "אש חמה"

מבצע "אש חמה" הוא האירוע העדכני ביותר מבין כלל הדוגמאות המובאות במאמר זה להוכחת החשיבות של הדיפלומטיה בכלל, וזו הצבאית בפרט. מבצע זה נמשך 41 שעות רצופות בסוף חודש מאי 2019. במסגרת המבצע טופלו 1,023 שרפות בשטחים פתוחים, נשרפו כ-9000 דונם של שטחי הקרן הקיימת לישראל ורשות הטבע והגנים על ידי האש האימתנית, ונהרסו 40 בתים ביישוב מבוא מודיעים ו-10 בקיבוץ הראל.⁵⁰

אירוע טבע חריג זה, שהיה קצר מועד, וארך פחות מיומיים, הביא את מערך כיבוי האש הישראלי למשבר של ממש ולאתגר קיצוני. על אף שבוטלו חופשות הכבאים, גויסו כל אנשי הצוות הזמינים והופעלו כל הכלים, המערכות וכלי התחבורה

⁵³ מערכת (3.12.2010), "משרד החוץ: כלי טייס ממדינות נוספות יסייעו בכיבוי", וואלה. <https://news.walla.co.il/item/1763227>

⁵⁴ גרינברג, חנן (3.12.2010), "המטוסים הזרים מעל הכרמל: "כאן כדי לעזור לכם", Ynet. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3993610,00.html>

הקרקעיים והאווריים של מדינת ישראל ושל צבאה, שניתן היה להקצות למען השגת שליטה והצלת רכוש – עדיין נדמה היה שהמשימה בלתי אפשרית. בלתי אפשרית ללא סיוע בין-לאומי.

במהירות רבה, ותוך שעות בודדות, הנחה ראש הממשלה, בשיתוף השר לביטחון הפנים, על קליטת סיוע אווירי ממדינות העולם, על מנת שאלה יתרמו לבלימת התפשטות האש והכלתה. במבצע השתתפו תשעה כלי טיס שונים, מחמש מדינות בעלות קרבה גאוגרפית יחסית לישראל – מצרים, קפריסין, יוון, קרואטיה ואיטליה.⁵¹ היעד הדיפלומטי המדיני והצבאי באירוע מסוג זה הוא ייחודי וחריג – הזעקת כוחות לסיוע במהירות האפשרית, בטווח של דקות ארוכות עד שעות קצרות להגעה, הקדשת פרק זמן מצומצם להגדרת מטרות ומשימות לכוחות החברים, קיום תדרוכים בטיחותיים ומתן דגשים מקצועיים רלוונטיים ומייד הזנקה והפעלה של הגורמים המצטרפים, בכדי שאלה יביאו לדעיכת הלהבות וימלאו את משימותיהם. במאמץ הדיפלומטי הספציפי הזה, מיוחדת היא עובדת היות הסיוע והתמיכה מוגבלים מאוד בזמן – כלומר, הכוחות שיצטרפו ישרתו את המדינה המזמינה לטווח של שעות ספורות בלבד, לכל היותר יממה או שתיים.

מטוס כיבוי בפעולה באזור מבוא מודיעין, במהלך מבצע "אש חמה" (צילום: Shayshal2)⁵⁵

⁵⁵ https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Fire_in_Mevo_Modim_May_2019.jpg

ליעד דיפלומטי מסוג זה יש אלמנטים בלעדיים רק לו, שמאפשרים את המהירות ואת הזמינות הרבה הנדרשים. ראשית, סיוע מסוג זה יתקבל ממדינות סמוכות ואף צמודות – כך שמהירות הגעתן תהיה מקסימלית. שנית, העיסוק בלוגיסטיקה הינו מינימלי – יש צורך מועט, אם בכלל, בתדלוקים, בהטענות חומרי כיבוי ומעכבי בעירה ובתיאומים מורכבים. מפקד בסיס חיל האוויר תל נוף, תא"ל פלג ניאגו, נרתם למשימה מטעם צה"ל, ובאמצעות יחידתו ויחידות נוספות של חיל האוויר, התאפשר שילובם, בצורה הדיפלומטית האידיאלית והאפקטיבית ביותר האפשרית, של הכוחות הבין-לאומיים לצד אלה הישראליים להשלמת ההתמודדות עם האתגר. חובה להדגיש – משבר טבע קצרצר שנגמר בפחות מיומיים, יכול היה גם להתפתח עד כדי אסון מהדהד בעל השלכות טראגיות. אפשר להסיק זאת בנקל מההיסטוריה הגלובאלית, ולהיזכר בשרפה שהשתוללה בלונדון במשך שלושה ימים בלבד ב-1666, ובמהלכה נשרפו כמעט 15,000 בתים ונהרגו עשרות תושבי העיר,⁵² או בשרפה שהשתוללה בעיקר למשך לילה אחד בלבד בשיקגו שבארצות הברית, בשנת 1871, ואשר נהרגו בה מאות בני אדם.⁵³ בשורה התחתונה – אם לא נוסף לזהות משבר בעת היווצרותו, לדרוש מייד סיוע בין-לאומי ולהפעיל את כל הכלים הדיפלומטיים האפשריים לצורך השגתו – ייתכן שנמצא עצמנו משלמים מחיר כבד ביותר.

על מנת לייצר דיפלומטיית בָּזָק כמו זו שהופעלה במסגרת מבצע "אש חמה" בצורה מעוררת הערכה, ראשית יש "לזהות" את ההשלכות האפשריות של האסון עוד בטרם הן מתממשות, להניף דגל לבן ולהודות במצוקה המקומית בהתמודדות מול מצב הקיצון, ובכך להניע את גלגלי התהליך הדיפלומטי שבזכותו יובאו כוחות הסיוע. חשוב גם התכנון המקדים, התיאום מבעוד מועד ואף התרגול העיתי של הפעלת הכוחות – מול המדינות, הארגונים, הגורמים והשותפים.

במשבר הנוכחי, קצר ככל שהיה, נגרם נזק דרמטי לשטחים רבים ולעשרות בתים, אך באורח נס לא שולם מחיר בנפש. על מנת לוודא שכך יהיה גם באירוע דומה בעתיד, חשוב לא לקחת סיכונים – בכל התפתחות של אירוע שתוצאותיו הוות גורל בפורטנציה, יש להפנות בקשה מיידית לסיוע, להוסיף ולתרגל, להשקיע בתכנון ובתיאום ולשלוט בזמינות ובמיקום הכוחות הרלוונטיים לתגבור בשטח ישראל.

סיכום

הדיפלומטיה הצבאית לא משתנה בחשיבותה בין השגרה, החירום או עת המשבר, זה העולם הצבאי כולו שחשיבותו מורגשת כמשתנה במעבר בין מצבים אלה, ומשך משתנה גם היא. אין ספק שהצבא עוסק כל העת בהכשרה, בלמידה ובהתכוננות למלחמה הבאה, הכול בכדי לנצח בעימות או למלא את משימתו בעת אסון, ממש כמו שהדיפלומטיה הצבאית בעת שגרה בונה את כל המהלכים, היחסים והטקטיקות כך שבעת חירום היא "תספק את הסחורה".

ישראל היא מדינה צעירה, שעל אף גילה, חוותה אסונות ואירועים קיצוניים רבים,

מלחמות משמעותיות מול מספר אויבים רב וגדול ממנה, ובאמתחתה היסטוריה גאולוגית מטרידה מאוד. צבא ההגנה לישראל, כגוף שאמון על שלמות המדינה ועל הגנתה, חייב להיערך ולהכין עצמו כל העת למקרי בוחן. אירועים מורכבים שמתממשים בישראל יאתגרו את משאביה העצמאיים של המדינה, ולכן, אם אפשר לקבל סיוע, הצדקה בין-לאומית, תמיכה ציבורית או חשאית – מחובתנו לעשות מה שנדרש כדי לאפשר זאת!

לישראל יתרונות ייחודיים בתחום הדיפלומטיה הצבאית על פני מדינות רבות – כמדינה מנוסה מאוד, מלאת אנשי מקצוע מוכשרים וותיקים, הנאבקות כל העת על תדמיתה הציבורית, המדינית והצבאית ומשתפרת ממשבר אחד למשנהו. יכולות הלמידה והמוטיבציה הצבאית להיות ראשונים, כי אין ברירה וכי אפשר, מהווים כר פורה להתמחות בתחום הדיפלומטיה הצבאית ברמה בין-לאומית.

החסרונות של ישראל בתחום הדיפלומטיה הצבאית נובעים בעיקר ממדיניות ה"דחוף" על פני ה"חשוב". העומס הרב, העיסוק בביטחון השוטף, החובה לכשירות, לכוננות, למוכנות ולחוסן כל העת – כל אלה מפריעים לעיסוק הנדרש בבניין הכוח של תחום זה. ניכר, כי היעדרה של תפיסה צה"לית בתחום, משפיע מאוד על דרך ההתנהלות. ישנה תחושה, לפיה הדיפלומטיה הצבאית "מאלתרת" את עצמה לפי הצורך, תוך כתיבת התפיסה הבלתי רשמית לניהולה תוך כדי עבודה. הדוגמה המתאימה ביותר לכך היא מעורבותם של קצינים בכירים כל כך בכל התהליכים הכרוכים בנושא – מראש אמ"ן במלחמות, דרך טייסים בכירים מאוד באסון הכרמל – אם צריך טייס בדרגת תת אלוף שיתלווה לסופרטאנקר, אולי לא הגדרנו נכון מה עושים במצב כזה מראש?

ההפסד מהיעדר תפיסה הוא היעדר מיצוי, פער בפיתוח יכולת שיפור וחוסר בעמוד שדרה לאורך התהליך כולו. הדיפלומטיה הצבאית בעת משבר היא תורה שלמה שמבוססת על הדיפלומטיה בשגרה. ההחלטה באם לנקוט דיפלומטיה נעימה ומסבירת פנים או דיפלומטיה אלימה, תוקפנית ומאיימת היא החלטה לא מובנת מאליה, שיש לה פנים רבות ואלמנטים משתנים מורכבים ורב גוניים שיש להתייחס אליהם ביסודיות בטרם תתקבל החלטה לכאן או לכאן.

העקרונות המומלצים להגדרת התפיסה של הדיפלומטיה הצבאית הם **שקיפות** – לדוגמה, בין מערך דובר צה"ל לחטיבת הקש"ח – כך שהנתונים של האחד יהיו גם בידי השני. **תיאום** – למשל, בין כל מערכי הצבא והחילות השונים – כך שאפשר יהיה להרכיב תמונה שלמה של הצרכים והדרישות. **מקצועיות** – של המפקדים ושל החיילים שתכלית קיומם ועיסוקם הוא נושא הדיפלומטיה הצבאית ושהוכשרו למטרה זו ברגישות ובחכמה. הפגנת **צניעות** – הבנה כי אנו לא יודעים מספיק, וכי יש לנו מה ללמוד. וכן **אסרטיביות** – המפתח ליחסי החוץ של מדינת ישראל ואזרחיה. בשורה התחתונה, הדבר הנדרש ביותר לתפיסת הדיפלומטיה הצבאית בצה"ל הוא **ארגון** – הגדרת גבולות, תחומי עיסוק, יעדי עבודה וחזון.

ההיסטוריה מוכיחה שמדינת ישראל עושה את זה שוב ושוב - מתמודדת עם אסונות, עם משברים, עם מלחמות, עם קרבות ועם אירועי קיצון. כל פעם מחדש מצטיין צה"ל בחלק גדול מהמשימות שכרוכות בהתמודדויות שנכפות עליו בנסיבות השונות, עד כדי כך שמגיעים מכל העולם ללמוד כיצד בצה"ל מצילים פצועים קשים ביותר, איך בצה"ל מיירטים רקטות עם מערכות מתקדמות ועוד.

אם כן, יש להביא את סוגיית הדיפלומטיה הצבאית למרכז החדר, להציבה מאחורי הפודיום ולתת בידה את מיקרופון ההובלה. הגיע הזמן שצה"ל יראה את יכולותיו להצטיין בהסברה, בדיפלומטיה, ביחסי חוץ ובייצוגיות צבאית. מתחילים בשגרה וזה קורה גם בחירום. כדי להגיע לשם צריכים קברניטי צה"ל לקבל החלטה אחת ברורה ובלתי מתפשרת - מתעסקים בזה. כי כשצה"ל מתעסק במשהו - צה"ל מצטיין בו.

רשימת מקורות

- אלתמן, יאיר ואחיה רב"ד. "הסופרסאנקר" שפך מים בצפון: "סגרו חלונות". *Ynet*. 2.12.2010. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3994396,00.html>
- ארגמן, יוסף. "ראש אמ"ן והמוח היהודי". *Ynet*. 19.11.2010. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3984526,00.html>
- גוטמן, ניקי. "מפקד פיקוד העורף הזהיר: 'בסבב הלחימה הבא לא ישבו וישתו קפה בתל אביב'". *ישראל היום*. 28.11.2018.
- גלובס שירות. "צפו: מלחמת תעמולה מרתקת בין תומכי ישראל לתומכי חמאס". *גלובס*. 23.4.2014. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000957512>
- גרינברג, חנן. "בצה"ל נערכים: 3 סוללות "פטריוט" הוצבו בחיפה". *Ynet*. 15.07.2006. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3276073,00.html>
- גרינברג, חנן. "המטוסים הזרים מעל הכרמל: 'כאן כדי לעזור לכם'". *Ynet*. 6.4.2019. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3993610,00.html>
- דבורי, ניר. "תחקיר צה"ל: המחבלים לבשו מדי ב". *Mako*. 19.07.2014. <https://www.mako.co.il/news-military/security-tzuk-eitan/Article-204d421b0ef4741004.htm>
- זיתון, יואב ואליאור לוי. "צה"ל תקף בבית החולים וופא: 'מחבלים ירו עלינו מהחלונות'". *Ynet*. 23.07.2014. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4548741,00.html>
- חדשות 2. "צה"ל מקים בית חולים הומניטרי במעבר ארז". 20.07.2014. <https://www.mako.co.il/news-military/security-tzuk-eitan/Article-b4534c3d8135741004.htm>
- מבקר המדינה. **מוכנות המדינה לרעידות אדמה - תשתיות לאומיות ומבנים**. 2018. http://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_638/e1ea63d3-548a-40da-825c-9b6f7b045571/earth.pdf
- מערכת. "משרד החוץ: כלי טייס ממדינות נוספות יסייעו בכיבוי". *וואלה*. 3.12.2010. <https://news.walla.co.il/item/1763227>
- מערכת. "צוק איתן: מלחמות הדיווחים בפיסבוק". *Ynet*. 24.07.2019. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4549145,00.html>
- מערכת אתר צה"ל. "מנהלת 'שכנות טובה' נחשפת לראשונה: כך מסייע צה"ל לנפגעי מלחמת האזרחים בסוריה". *אתר צה"ל*. 19.07.2017. https://www.idf.il/he/Reports/Report_638/e1ea63d3-548a-40da-825c-9b6f7b045571/earth.pdf
- ענבר, משה. "אסונות טבע בישראל - האם צפויה החמרה?" בתוך משה ענבר ויוסף פורת (עורכים). **אסונות טבע בישראל**. חיפה: החוג לגאוגרפיה ולימודי סביבה אוניברסיטת חיפה, 2008. <https://geo.hevra.haifa.ac.il/~inh/book/files/assets/common/downloads/publication.pdf>
- רב"ד, אחיה. "זוכרים את חללי אסון הכרמל: 'החיים לא יחזרו להיות כמו שהיו'". *Ynet*. 5.12.2017. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5052140,00.html>

- שחם, נדב. "קורס כטמ"ם בינלאומי נערך בחיל-האוויר". **חיל האוויר**. <http://www.iaf.org.il/4448-46747-he/IAF.aspx>
- Achcar, Gilbert. & Michel Warschawski. *The 33 day war - Israel's War on Hezbollah in Lebanon and Its Consequences*. New York: Routledge, 2007.
- Aker, Frank. *October 1973 The Arab Israeli War*. Hamden, Connecticut: The Shoe String Press Inc., 1985.
- Babcock, Sandy. "A framework for integrating civil-military responses to conflict: Network enabled operations in support of defence, diplomacy and development". *Cornwallis X: Analysis for New and Emerging Societal Conflicts* 10. 92-107. 2006.
- Baker, Jay B. "Medical Diplomacy in full spectrum operations". *Military Review* 87(5). Oct. 2007: pp.67-74.
- Bar-Joseph, Uri. "The Intelligence Chief who went Fishing in the Cold: How Maj. Gen. (res.) Eli Zeira Exposed the Identity of Israel's Best Source Ever". *Intelligence and National Security* 23(2). 2011: pp.226-248. doi:10.1080/02684520801977378
- Boyne, Walter J. "Nickel Grass". *Air Force Magazine*. Dec. 1998: pp.54-X9.
- Chehab, Zaki. *Inside Hamas The Untold Story of Militants, Martyrs and Spies*. London & New York: I.B. Tauris, 2007.
- Dittmer, Jason. "Everyday Diplomacy: UKUSA Intelligence Cooperation and Geopolitical Assemblages". *Annals of the Association of American Geographers* 105(3). 2015. pp.604-619. doi:10.1080/00045608.2015.1015098
- Draiman, David. "Why I Support Israel". *Gatestone Institute*. 18.8.2014. <https://www.gatestoneinstitute.org/4614/why-i-support-israel>. Retrieved on 16.4.2019.
- Glenn, Russell W. *All Glory Is Fleeting Insights from the Second Lebanon War*. Santa Monica: RAND Corporation, 2012.
- Joronen, Mikko. "'Death comes knocking on the roof': Thanatopolitics of Ethical Killing During Operation Protective Edge in Gaza". *Antipode* 48(2). 2016: pp.336-354.
- Kruglanski, Arie W. & Uri Bar-Joseph. "Intelligence Failure and Need for Cognitive Closure: On the Psychology of the Yom Kippur Surprise". *Political Psychology* 24(1). 2003: pp.75-99.
- Lindenstrauss, Galia. "Operation Protective Edge : Deepening the Rift between Israel and Turkey", in in Kurz, Anat. & Shlomo Brom. (eds) *The Lessons of Operation Protective Edge*. Tel Aviv: INSS (2014).
- Pollpeter, Kevin L. *U.S.-China Security Management: Assessing the Military-to-Military Relationship*. Santa Monica CA: RAND Corporation; 2004.
- Ramsey, Syed. *Tools of War: History of Weapons in Modern Times*. VIJ Books (India) PVT Ltd. 2016.
- Rashty, Sandy. "Thousands turn out to support Israel in London rally". *Jewish Chronicle*. 20.7.2014. <https://www.thejc.com/news/uk-news/thousands-turn-out-to-support-israel-in-london-rally-1.55814>. Retrieved on 16.4.2019.
- Shea, Timothy C. "Transforming Military Diplomacy". *Joint Force Quarterly* 38.

49-52. 2005.

- Shlaim, Avi. "Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War". *World Politics* 28(3). 1976: pp.348-380.
- Siboni, Gabi. "Operations Cast Lead, Pillar of Defense, and Protective Edge: A Comparative Review", in Kurz, Anat. & Shlomo Brom. (eds) *The Lessons of Operation Protective Edge*. Tel Aviv: INSS (2014).
- Sun, Jing. "Growing diplomacy, retreating diplomats - How the Chinese foreign ministry has been marginalized in foreign policymaking", *Journal of Contemporary China* 26(105), 2017. pp.419-433. doi:10.1080/10670564.2016.1245895
- Swistek, Göran. "The Nexus Between Public Diplomacy and Military Diplomacy in Foreign Affairs and Defense Policy". *Connections* 11(2). 79-86. 2012. doi:http://dx.doi.org/10.11610/Connections.11.2.06
- Taher, A. Khaled et. al. "LO11: Improving patient access, care and transportation by paramedics (IMPACT): a novel curriculum toward redefining paramedic services in Ontario". *Canadian Journal of Emergency medicine* 20. 2018.
- Tanase, Mircea. "Do We Still Need Paratroopers?" *Gandirea Militara Romaneasca* 1/2: 140-157. 2018.
- TOI Staff. "New Yorkers rally in support of Israel". *Times of Israel*. 21.7.2014. <https://www.timesofisrael.com/new-yorkers-rally-in-support-of-israel/> Retrieved on 16.4.2019.
- Willard, James E., *Military Diplomacy: An Essential Tool of Foreign Policy at the Theater Strategic Level*. 2006.
- WorldOmers. *Countries in the world by population (2018)*. <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/> last checked on 15.1.2019.
- Yang, Aimee, Anna Klyueva & Maureen Taylor. "Public Relations Review Beyond a dyadic approach to public diplomacy: Understanding relationships in multipolar world." *Public Relations Review* 38(5). 652-664. 2012. doi:10.1016/j.pubrev.2012.07.005
- Yarchi, Moran, Tal Samuel-Azran & Lidor Bar-David. "Facebook users' engagement with Israel's public diplomacy messages during the 2012 and 2014 military operations in Gaza". *Place Branding and Public Diplomacy* 13(4). 2017: pp.360-375.
- Yegar, Moshe. "Moshe Sharett and the Origins of Israel's Diplomacy". *Israel Studies* 15(3): 1-26. 2010. <http://link.galegroup.com/apps/doc/A14374449/BIC?u=bengurion&sid=BIC&xid=d8755a11>
- "US Rabbi Says Gulf States Compete over Ties with 'Israel'". *Al Manar*. 19.11.2018. <http://english.almanar.com.lb/625286>.